

KAMRAN ERKAÇMAZ • Acının İki Yüzü

KAMRAN ERKAÇMAZ 1987 yılında Tarsus'ta doğdu. 2009 yılından beri fotoğrafçılıkla uğraşiyor. 2012 yılında Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olduktan sonra, 2013 yılında Türkiye'nin yetmiş ili ve yüzden fazla ilçesini gezerek belgesel fotoğraf ve video röportaj çalışmaları yapmıştır. Bunların bir kısmı İstanbul Tütün Deposu, Kadıköy Sanat Evi, İstanbul Büyükkada, Diyarbakır Amed Sanat Galerisi ve İstanbul Şehir Üniversitesi'nde sergilenmiştir.

İletişim Yayınları 2683 • Bugünün Kitapları 236

ISBN-13: 978-975-05-2515-5

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş. (1. Basım)

1. BASKI 2018, İstanbul

EDİTÖR Ahmet İnsel

YAYINA HAZIRLAYAN Melike Işık Durmaz

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Kamran Erkaçmaz

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ece Ziya

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelicink Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

KAMRAN ERKAÇMAZ

Acının İki Yüzü

İÇİNDEKİLER

<i>TEŞEKKÜR</i>	7
Zorlu Bir Yolculuk	9
Adana	17
Gaziantep	27
Kahramanmaraş	33
Şanlıurfa	45
Mardin	55
Siirt	67
Şırnak	77
Hakkâri	89
Van	93
Kars	101
Rize	109
Trabzon	117
Ordu	129
Samsun	135
Sinop	141

Nevşehir	151
Aksaray	163
Konya	171
İki Farklı Acı	179
Muğla	183
İzmir	195
Kocaeli	203
Toplumsal Barışa Adanmış Bir Sergi	209

TEŞEKKÜR

Bu çalışmaya katkıları için, Açık Toplum Vakfı, Osman Kavala, Sırrı Süreyya Önder, Tanıl Bora, Fatmagül Ökten, Bilge Kurtcebe, Asena Günel, Doğuş Yavuz, Halil Erkaçmaz, Mehmet Alakuş, Gurbet Alakuş, Meya-Der, Ferzande Ata, Mehmet Halis Aktaş, Selçuk Kağıtçıoğlu, Muhammed Kızgın, Şeyda D., A. Ceylan, İ.H. Erkan, Fahrettin Yavuz, Dilek Gökcin, Vedat Çur, Kadir Yurdusever, Arif Çakıroğlu, Menşure Demirci, Makbule Kaymaz, Recep Hakseven, Harun Hakseven, Murat Demirci, Serdal Dođan, Hüseyin Karabey, Sera Dink, H. Murat Onur, Özlem Yalçinkaya, Ayşegül Şahinkaya, Ağaç Ailesi, Hüseyin Ağaç, Halil Erkaçmaz, Münevver Subaşı, Mehmet Dinlemez, Elvin Abdullayev, Cavanşir Serdarlı, Bahadır Altan, Ferhat Atabay, Tufan Er, Kerem Ay, Ahmet Kızmaz, Cuma Takır ve Azize Erkaçmaz'a tek tek teşekkür ediyorum.

Zorlu Bir Yolculuk

Bu yolculuğa başlamaya tam olarak nasıl karar verdiğimi bilmiyorum. Kişisel tarihimin izlerini günümüzden geçmişe sürdüğümde kimi dönemlerin etkili olduğunu söyleyebilirim. Üniversite yıllarımda yaşadığım olayların bu yolculuk fikrini tetiklediğini ve beslediğini düşünüyorum. Lise eğitimi tamamladıktan sonra üniversite sınavına girdim. Hakkında pek bir bilgiye sahip olmadığım Sanat Tarihi Bölümü'nü kazandım. Bir çiftçi ailesinde yetişen insan sanattan ne kadar anlarsa ben de o kadar anlıyordum. Kazandığım bölüm hakkında tek öngörüm, ileride “turizm rehberi” olabileceğimdi. Bu öngörümün rehberlik kısmı konusunda yanılmadığımı söyleyebilirim. Genelde aş, iş kapısı olarak görülen üniversitenin, aslında farklı kültürlerin, “ötekilerin” buluşma noktası olduğunu çok kısa bir sürede fark ettim. Hayatımda ilk kez Trabzonlu, Egeli, Laz, Karslı, Çorumlu insanlarla bir araya geldim. Farklı kültürel dokulardan, coğrafyalardan insanlardık.

Üniversite yıllarımda bu farklı kültürel ortamın çeşitli biçimlerde hayatıma etkisi oluyordu. Bir arada olduğumuz za-

manlarda hep mevzu bir şekilde etnik tartışmalar eşliğinde Kürt sorununa geliyordu. Arkadaşlarıma kendi deneyimlerimi, ailemin yaşadıklarını anlatmaya, onların beni anlamalarını sağlamaya çalışıyor, ancak bunu bir türlü başaramıyordum. Tartışmalarımız her zaman çok yumuşak geçmiyordu tabii; yer yer bağrışmalar, sert ifadeler de ortaya çıkıyordu. Yaşanan travmaları, mağduriyetleri anlatma çabalarım, kendimi müdafaa halinde bulmamla sonuçlanıyordu. Neden birbirimizi anlayamıyorduk? Buna verebildiğim tek cevap, “önyargılar” oluyordu. Bunu görmek beni bu tür önyargıları kırmanın etkili yolları üzerine kafa yormaya itti. Önyargıları kırmanın, değiştirmenin en güçlü yolunun, yaşantılar ve elde edilen deneyimler olduğu bir sır değildi. Ancak benim yapmak istediğim, bu deneyimleri gözler önüne serebileceğim bir çalışmaydı; acıyı en açık biçimiyle resmetmek ve anlaşılır kılmaktı.

Sanat tarihi okumanın bir getirisi, beni fotoğrafçılıkla tanıştırmış olmasıydı. Daha sonraki süreçte de yanımdan hiç ayırmayacağım ilk fotoğraf makinemi bölümdeyken edindim. Fotoğrafçılık hakkında edindiğim bilgi ve becerilerin, aklımın bir köşesinde dönüp duran projem için çok etkili bir aktarım aracı olacağını hayal bile edemezdim. Üniversite yıllarında içinde bulunduğum sosyal çevre, akademik ortam ve benim peşinden gittiğim sorular yol hikâyemin önemli yapı taşları oldu.

Türkiye’deki 35 yıllık çatışma sürecinde evladını yitirmiş Kürt ve Türk aileleri gezip, acımın dilinin olmadığını fotoğrafla aktarabileceğime karar verdim. Kafamda tasarlamış olduğum bu uzun, nerede ve nasıl biteceği belli olmayan yolculuğa başlamadan önce, iki taraftan ölenlerin ailelerine nasıl ulaşabileceğim konusunda ön hazırlıklar yaptım. Çocukluğumdan süregelen mağduriyetler, ailemin Urfa’dan zorla göç ettirilmesi, göç sonrası çok zor koşullarda hayatta kalma mücadelesi gibi trajik olaylar bende derin izler bırakmıştı.

Tüm bunlara ailemden üç kişinin dağda hayatını kaybetmesi ve lise arkadaşım Mehmet'in ağabeyini askerde yitirmesi de eklenince, ciddi bir sarsıntı yaşadım. Mehmet'in ağabeyinin cenazesi, PKK'li ve asker ailelerinin aynı taziyede bir araya gelmesiyle ölümün kimliğinin olmadığını gösterdi bana. Bu son olay, proje için Tarsus'u seçmemde oldukça etkili oldu.

Ancak projeye, Türk milliyetçi kesimin yoğunlukta yaşadığı Tarsus'tan başlamam benim için bir handikaptı. Amacım sadece ailelerle görüşmek değildi. Bunun ötesinde, bu aileleri toplumsal barış için bir araya getirmek istiyordum. Fakat ailelerin Tarsus'ta bir araya gelmeleri çok zor gibi görünüyordu.

Tarsus'taki tüm muhtarlıklara gidip amacımı anlattım. Muhtarlara, mahallelerinde evladını askerde yitirmiş aileler olup olmadığını sordum. Bana bu asker ailelerinin var ise adreslerini vermeleri ya da benimle tanıştırmaları konusunda kendilerine ricada bulundum. Muhtarların tavrı siyasi görüşlerine göre farklılaşıyordu; kimi sert bir tavır alıyor, kimi olumlu karşılıyordu. Görüştüğüm asker ailelerinin bazı çekinceleri vardı. Bu çekinceler nedeniyle görüşmek istemiyorlardı. Bunlardan birincisi, kendilerini milliyetçi olarak görmeleri ve ait oldukları gruptan dışlanma korkusuydu. İkincisi ise belediyenin milliyetçi bir partide olması dolayısıyla ailelerin orada çalışan çocuklarının işten çıkarılma ihtimaliydi. Çocukları PKK'li olan ailelere ulaşmakta çok fazla zorluk çekmedim ama sadece onları bulmam da yeterli değildi. Ailelerle birebir görüşebilmem için Mezopotamya Yakınlarını Kaybeden Ailelerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nden (Meya-Der)¹ izin almam gerektiğini öğrendim. İrtibatla olduğum Meya-Der Mersin şubesi, bana izni-

1 2007 yılında kurulan Meya-Der, PKK kayıpları ve faili meçhullerin tespitine ilişkin olarak, barolar, TIHV ve IHD ile birlikte çalışan ve toplumsal barışa katkıda bulunmayı hedefleyen bir dernektir.

min, merkez şube olan Diyarbakır'dan onaylanması gerektiğini söyledi. Bürokrasi her kurumda kendini gösteriyordu. Meya-Der'den cevap beklerken o sırada asker aileleri konusunda araştırmalarımaya devam ettim.

Araştırmalarımı sürdürürken ülkede başka bir hava esmeye başladı. "Çözüm süreci" veya "barış süreci" olarak adlandırılan bu süreç, çalışmalarımın hızlanmasını sağladı. İktidarın da bunu destekliyor olması Türk asker ailelerinin benimle görüşme konusunda daha da cesaretli davranmalarına yol açtı. Böylelikle birçok aileyle görüşme fırsatı buldum. Tarsus'ta 43 asker ailesi ile görüştim. Bazıları ise hiçbir şekilde görüşmek istemiyordu. "Eğer seninle konuşursak, barışı istediğimiz duyulursa etraf ne der! Bu konuya bizi karıştırma çocuğum, bırak bizim düşüncelerimiz bizde kalsın..." ifadeleriyle kaygılarını aktarıyorlardı. Bu örnek ilk ve son olmayacaktı benim için; ülkenin birçok noktasında geri çevrilecektim bu gibi nedenlerden dolayı.

Fazla zaman geçmeden Meya-Der'den beni aradılar, ailelerle görüşebileceğim söylendi. Hemen çalışmalarımaya hız verdim. Asker ailelerini diğer aileler ile bir araya gelebilmeleri için ikna çalışmalarımaya başladım. Asker aileleri barışa ve çözüm sürecine destek veriyorlardı; fakat "PKK'lilerin" aileleri ile bir araya gelme konusunda ciddi kaygıları vardı. Kolay değildi tabii Tarsus gibi milliyetçi bir yerde bunu gerçekleştirmek. Görüşme tamamdı, bu aileler görüşmek istiyordu fakat çevrenin tepkisiyle karşılaşma korkusu yaşıyorlardı. Hatta bir aile, "Biz o ailelerle bir araya gelirse kendi akrabalarımız dahil, kimse artık bizim selamımızı bile almaz," demişti. Tarsus'ta görüştüğüm insanların genelde kaygıları aynıydı. Buna aldırış etmeyen bazı aileler de vardı tabii. Mesela subay çocuğunu yitirmiş Toros yürüğü bir ailenin evine konuk oldum. Hacıhamzalı Köyü'ndeki bu görüşmemizde, "Barış istiyor musunuz?" dediğimde annenin verdiği cevap

kayda değerdı: “Kara kuzum, (esmer olduğumdan teyze ‘kara kuzum’ diyordu bana) tabii barış isteriz, neden istemeyelim ki? Bak, bizim şehirlerde artık Kürtler de Türkler kadar olduk. Bizim köyümüzde bile Kürt gelinlerimiz var. Tabii barış isteriz ama bir şey diyeceğim sana. Peki bizim başkan neden barışı desteklemiyor?” “Sizin başkan kim teyzem?” dediğimde ise, “Bizim başkan işte oğlum, bilmez misin sen? Devlet Bahçeli, Devlet Bahçeli...” dedi. Ben de “Bilmiyorum teyzem,” deyip geçiştirdim. Açıkçası siyasi konulara girmek istemiyordum. Bir siyasi parti adına bu projeyi yapmıyor olmam, tarafsız olmam en büyük avantajımdı. Bunu ilerleyen zamanlarda daha da iyi anlayacaktım. Devlet Bahçeli’nin henüz adı konmamış süreci desteklemiyor olmasına yörük anlam verememişti. Bu da sürece destek verenlerin yelpazesinin ne kadar geniş olduğunu gösterdi bana.

Ailelerle birebir görüşmem için bazı mercilerin onayından da geçmem gerekiyordu. Mersin’deki gazi ve şehit aileleriyle alakalı bir kurumun başkanı A.M.² kelimenin tam anlamıyla bana aba altında sopa gösterdi. Çatışmalarda bir bacağımlı yitiren ve birçok arkadaşının da ölümüne şahit olduğunu söyleyen başkan, bu görüşmeleri onaylamadığını ve ismimi diğer illerdeki benzer kurumlara da gönderip çalışmama engel olacağını tüm açıklığıyla dile getirdi. Her ne kadar amacımın salt barış olduğunu belirtsem de, yaşadığı travmalardan olsa gerek, “Savaş yok ki barış olsun. Barış dediğin iki millet, iki devlet arasında olur. Biz bir ülke ile savaşmıyoruz, bir millet ile savaşmıyoruz. Bu ülkede tek devlet var, tek millet var...” dedi. Halbuki A.M.’nin aksine, Tarsus’ta görüşmüş olduğum 43 ailenin 34’ü barışı ve içerisinde bulunduğumuz “süreci” destekliyordu.

Uzun bir ikna çalışması sonucunda Tarsus’ta, 26 Nisan 2013 tarihinde üç asker ve beş PKK’li ailesinin, tarafsız bir

2 A.M. isim kısaltması değiştirilmiştir.

evde, barışa destek amacıyla kucaklaşmalarını sağladım. Bir araya gelen aileler barış istediklerini ve bulunduğumuz süreci desteklediklerini ifade ediyorlardı. Çok mutluydum, ilk hedefimi gerçekleştirmiştim. Tarsus'ta aile bulma ve ikna sürecim üç ayımı almıştı. Bu çalışmayı Türkiye çapında yapabilmek ve bir sonraki adımda benzer sorunlarla karşılaşmamak için bana referans olabilecek gazetecilere haber verdim. Projenin adını o ana kadar hiç düşünmemiştim. Bir gazeteci, "Projenizin adı nedir?" dediğinde ise, akrabalarımın ve lise arkadaşımın yüzü gözümün önünden bir film şeridi gibi geçti ve gayri ihtiyari "Acının İki Yüzü" dedim.

Aileleri Tarsus'ta bir araya getirmem basında yer aldı. Bunun, başka şehirlerde yapacağım araştırma ve görüşmeler için referans olacağını düşündüm. Her şey istediğim gibi gitmeye başlamıştı. Maddi destek bulduğum an yola çıkacaktım, fakat sonraki birkaç günde yolculuğumun can güvenliği açısından tehlikeli olduğunu düşündüklerinden, kimse'nin projeme destek vermeyeceğini anlamaya başladım. 29 Nisan 2013 sabahında, radikal bir kararla, otostop çekebileceğimi ve bu ailelerin misafirperverliği sayesinde yolculuğumu gerçekleştirebileceğimi düşünerek yola koyuldum.

Başlangıçlar her zaman en zorlu, sancılı süreçlerdir. Bu bende de böyle oldu. Projeye başlamam, ön hazırlık, araştırma, kaynak bulma, toplamda beş ayımı aldı. Yolda başıma birçok olayın geleceği, yaptığım işin herkes tarafından kabul görmeyeceği, destekleyen kadar köstek olanların da olacağı, belki de hayalimin hayatıma mal olacağı gibi düşünceler özellikle babamın bana destek olmasına engel oluyordu. Tek destekçim annemdi.

Annemin gözü yaşlı bakışları yolculuğum boyunca hep gözümün önünde olacaktı... Bu yolculuğumda görüştüğüm ailelerle birlikte en büyük manevi destekçim o oldu. Nasıl ki annem beni her arayışında duygulandıysa, hayatını kaybe-

Tarsus, iki taraftan ailelerin bir araya gelişi (26 Nisan 2013).

denlerin anneleri de beni kendi evlatlarıymışçasına yolcu ettiler. Hepsinde aynı temenni: “Allah seni annene bağışlasın.”

Baharın iyice hissedildiği bir Nisan sabahında yolculuğuma ilk adımı attım. İlk güzergâhım Adana-Ceyhan’daki akrabalarımdı. Onlar da ailemin bir parçasıydı ve belki de bu nedenden, başta can güvenliğim konusu olmak üzere, babamla benzer düşüncelere sahip olabilecekleri hep aklımdaydı. Haliyle, akrabalarımın asıl ziyaret sebebimi bilmemeleri için sıradan bir ziyaretmiş havası vermeye çalıştım. Fakat benim hazırlık yapmış havam, sırt çantam ve fotoğraf makinem onları kuşkulandırmıştı. Onları fazla uğraştırmadan neden orada olduğumu anlattım. Barışa destek amaçlı bir yolculuğa çıktığımı ve ilk adımı onlar ile atmak istediğimi açıkladım. Onlar benim akrabamdı; aslında en zor olan, tanıdığın insanlara acını aktarmaktır. Bizim kültürümüzde acıları kendimiz yaşarız ve bunu başkasına aktarmakta zorlanırız. Ağaç ailesi de böyle bir aile... PKK’nin kuruluşundan bugüne uzanan süreçte acının neredeyse her türünü çekmiş bir aile, bu acıları dışa vurma konusunda zorluk çeker elbette. Acılarıyla kendi kabuğunda yaşamak isteyen bir aile... “Acının İki Yüzü” adlı belgesele karar vermem-

de beni derinden etkilemiş bir aile Ağaç ailesi, yani akrabalarım... Röportaja başladığımda neden acılarını paylaşmak istemediklerini daha iyi anlayacaktım. Şimdi, tüm yaşadıklarına rağmen kin ve nefret söylemleri kullanmayan, inadına barış diyen güzel yürekli insanların sözleriyle devam etmek istiyorum...